

סדר הלימוד ליום טו טבת [יום 104 בשנה]

אמר רבי יהודה, קול בשופר היה צריך להיות! למה השפר? אלא אותו קול שנקרא שופר, שכתוב (ויקרא כה) וְהֶעֱבַרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבַעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ בַּיּוֹם הַכַּפָּרִים. בְּזֶה נִבְרָא (נקרא) שופר.

אמר רבי יוסי, מה שופר מוציא קול, איש רוח ומים (דין חסד ורחמים), אף כאן הכל נכלל בזה, ומזה יוצאים הקולות האחרים.

אמר רבי אלעזר, קול שיוצא משופר, שמשמע ששופר אחד, וקול יוצא ממנו, ושופר בקיומו מצוי, ומשום כך כתוב קול השפר.

רבי יהודה אמר כך, קול השפר – השפר כתוב חסר, כמו שנגאמר (דניאל ו) שפר קדם דריוש. (שם ד) מלכי ישפר עלך. (שם ג) שפר קדמי להחיה.

רבי שמעון אמר, קול השפר – מקום שקול יוצא ממנו נקרא שופר. עוד אמר רבי שמעון, בא וראה, קול השפר – מקום של קול, הינו שכתוב (דברים ח) כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. מה זה מוצא פי ה'? זה קול (ס"ר שיוצא משופר, וזה קול) השופר, הוא גדול מכל שאר הקולות התחתונים וחק מכלם, שכתוב וקל שפר חזק מאד, ועל כל שאר הקולות לא נאמר חזק מאד. (אמר רבי שמעון) בקול השופר הזה הכל תלוי, וזהו שנקרא קול גדול, שכתוב קול גדול ולא יסף. ונקרא קול דממה דקה, אור המנורות, שהוא זך ודקיק ומזכך ומאיר לכל. **דממה**, מה זה דממה? אמר רבי שמעון, שצריך אדם לשתק ממנו ולחסם את פיו, כמו שנגאמר (תהלים לט) אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום. דממה היא שתיקה שלא נשמעת החוזה. וירא העם וינעו ויעמדו מרחק, שראו מה שראו. וינעו, כמו שנגאמר (ישעיה ו) וינעו אמות הספים מקול הקורא.

שנינו, מה כתוב ביהזקאל כשראה גבורות הנהגות הקדוש ברוך הוא, שכתוב (יהזקאל א) וארא והנה רוח סערה באה וגו'. למה רוח סערה? אמר רבי יוסי, כדי לשבר ארבע מלכיות. אמר רבי יהודה, שנינו, רוח גדולה שמתעוררת בהנהגות הגבורה שלמעלה באה מן הצפון. לא כתוב מצפון אלא מן הצפון, מן אותו הצפון, אותו שנודע למעלה, אותו שטמיר וגנוז למעלה.

עֲנֵן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת, שֶׁהִיָּה אָחוּז בּוֹ (ולא אָחוּז, אָחוּז בְּצִדְדֵי) וְלֹא הָיָה אָחוּז בְּצִדּוֹ לְעוֹרֵר הַדִּין, שֶׁשְּׁנִינּוּ, שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם יוֹנֵק אוֹתוֹ דִּין הַקֶּשֶׁה בְּמַמְנִים חֲקוּקִים מִצַּד הַגְּבוּרָה. זֶהוּ שֶׁפְּתוּב וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת, כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּעוֹלָם.

וּמָה מְבַסֵּם אוֹתוֹ? אוֹתוֹ שֶׁפְּתוּב בּוֹ וְנִגְהָ לּוֹ סְבִיב. שְׁאוֹתוֹ זֶה־רַק שֶׁמְקִיף אוֹתוֹ מִכָּל צִדְדָיו מְבַסֵּם אוֹתוֹ וּמְתַקֵּן אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה דִין קֶשֶׁה וְיוֹכְלוּ בְּנֵי אָדָם לְסַבֵּל אוֹתוֹ.

וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל. שְׁנִינּוּ, וּמִתּוֹכָהּ – וּמִתּוֹכָהּ. כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל – מָה זֶה חֲשֵׁמֶל? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, חֵיוֹת אֲשֶׁר מְדַבְּרוֹת.

שְׁנִינּוּ, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, חֲשֵׁמֶל – מָה שֶׁהִיָּה לֵב לְאֵשׁ, שֶׁפְּתוּב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל. וְלֹא הַחֲשֵׁמֶל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, מִתּוֹךְ אֵשׁ שֶׁהִיא לְתוֹךְ אֵשׁ. כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל, שֶׁהִיא אַחַר אַרְבַּע דְּרָגוֹת, שֶׁפְּתוּב רוּחַ סַעְרָה, עֲנֵן גָּדוֹל, וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת, וְנִגְהָ לּוֹ סְבִיב. וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, אוֹתוֹ שֶׁפְּתוּב בּוֹ וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת.

שְׁנִינּוּ, רַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, רָאוּ יִשְׂרָאֵל כָּאֵן מָה שֶׁלֹּא רָאָה יִחְזַקְאֵל בֶּן בּוּזִי, וְכֻלָּם נִדְבְּקוּ בְּחֲכָמָה עֲלִינָה נִכְבְּדָה. חֲמֵשׁ דְּרָגוֹת שֶׁל קוֹלוֹת רָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, וּבְחֲמֵשׁ הַדְּרָגוֹת הִלְלוּ נִתְנָה תוֹרָה. דְּרָגָה חֲמִישִׁית הוּא, שֶׁפְּתוּב קוֹל הַשֹּׁפָר. כְּנִגְדָם רָאָה יִחְזַקְאֵל חֲמֵשׁ דְּרָגוֹת שֶׁהֵן חוּץ לְאֵלֶּה, שֶׁהֵם: רוּחַ סַעְרָה, עֲנֵן גָּדוֹל, וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת, וְנִגְהָ לּוֹ סְבִיב, כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל.

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, בְּיִשְׂרָאֵל כְּתוּב (דְּבָרִים ה) פָּנִים בְּפָנִים דְּבַר ה' וְגו'. בְּיִחְזַקְאֵל כְּתוּב כְּעֵין, וּדְמוּת, כְּמִי שֶׁרוֹאֶה אַחַר כְּתָלִים רַבִּים, כְּמִי שֶׁרוֹאֶה אָדָם אַחַר כְּתָל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מָה שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל – לֹא רָאָה נְבִיא אַחַר. כָּל שֶׁכֵּן מָה שֶׁרָאָה מִשֶּׁה שֶׁלֹּא רָאָה נְבִיא אַחַר (כָּל שֶׁכֵּן אָדָם אַחַר). אֲשֶׁרֵי חֲלָקוּ, שֶׁפְּתוּב בּוֹ (שְׁמוֹת לד) וַיְהִי שֵׁם עִם ה', וְלֹא בְּמִרְאֵה אַחַר, כְּפְתוּב (בְּמִדְבָר לד) וּמִרְאֵה וְלֹא בְּחִידוֹת.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, בֵּא וּרְאֵה, כְּתוּב הָיָה הָיָה דְבַר ה'. נְבוּאָה לְשַׁעֲתָה הָיְתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְקִיּוֹם הוּא בָּא, שֶׁהַצִּטְרוֹן לְהִיּוֹת בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, לְהוֹדִיעַ שֶׁהָרִי לֹא עָזַב אוֹתָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְפָּזְרִים בְּגִלוֹת, הוּא שְׂרוּי עִמָּהֶם.

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, הָיָה הָיָה – שֶׁרָאָה וְלֹא רָאָה, שֶׁעוֹמֵד בְּאוֹתָם דְּבָרִים וְלֹא עוֹמֵד. זֶהוּ שֶׁפְּתוּב וְאֵרָא כְּעֵין הַחֲשֵׁמֶל, וְלֹא

חַשְׁמַל. אָבֵל יִשְׂרָאֵל מֶה כָּתוּב בָּהֶם? וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. כָּל
אֶחָד וְאֶחָד רָאָה כְּרְאוּי לּוֹ.

שִׁשְׁנֵינּוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ עוֹמְדִים שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת, תְּחוּמִים
תְּחוּמִים, וְכִמו שְׂרָאוּי לָהֶם רְאוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד.

השלמה מההשמטות (סימן א)

(שמות כ) וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֵת הַלְפִידִם. וְכִי רוֹאִים אֵת
הַקּוֹלוֹת? אֲלָא וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת, אוֹתָם קוֹלוֹת שֶׁנֶּאֱמַר
(תהילים כט) קוֹל יְיָ עַל הַמַּיִם אֵל הַכְּבוֹד הַרְעִים. קוֹל יְיָ בַכַּח. וְאוֹמֵר
(ישעיה י) בְּכַח יְדֵי עֲשִׂיתִי. וְאוֹמֵר (שם מח) אֵף יְדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ. (תהילים כט)
קוֹל ה' בְּהַדָּר. וְאוֹמֵר (שם קיא) הוֹד וְהַדָּר פָּעֲלוּ וְצִדְקָתוֹ. (שם כט) קוֹל יְיָ
שָׁבַר אֲרָזִים, זֶה קִשֶׁת שֶׁמְשַׁבֵּר עֲצֵי אֲרָזִים וְעֲצֵי בְרוֹשִׁים. (שם) קוֹל
יְיָ חִצָּב לְהַבּוֹת אֵשׁ, זֶה שְׁעוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין הָאֵשׁ וּבֵין הַמַּיִם, שֶׁחוֹצֵב
כַּח הָאֵשׁ וּמוֹנֵעַ אוֹתוֹ מִלְּלַחֵף הַמַּיִם גַּם מוֹנֵעַ מִלְּכַבּוֹתוֹ. (שם) קוֹל יְיָ
יַחִיל מִדְּבַר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד
עוֹלָם. יוֹתֵר מִן הַמְדָּבַר. קוֹל יְיָ יַחֲוֹלֵל אֵילוֹת וַיַּחֲשֹׁף יַעֲרוֹת
וּבְהִיכְלוֹ כָּלוּ אֵמֶר כְּבוֹד, שֶׁכָּתוּב (שיר השירים ב) הִשְׁפַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת
יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה. הֵא לְמַדָּת שֶׁבְּשִׁבְעַ קוֹלוֹת נִתְּנָה
הַתּוֹרָה, וּבְכָלֶם נִגְלָה עֲלֵיהֶם אֲדוֹן הָעוֹלָם וְרְאוּם, וְהִינּוּ שֶׁכָּתוּב (שמות

ב) וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת.

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר, (תהילים יח) וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרַד וַעֲרַפֵּל תַּחַת רַגְלָיו. וְכָתוּב
אֶחָד אוֹמֵר (שמות כ) כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. הֵא כִּיצַד?
אִשׁוּ הַגְּדוּלָּה הֵיטָה בְּאֶרֶץ שֶׁהוּא קוֹל אֶחָד, וּשְׂאָר קוֹלוֹת הָיוּ בְּשָׁמַיִם,
שֶׁכָּתוּב (דברים ד) מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךָ אֶת קוֹלוֹ לְיִסְרֹךָ וְעַל הָאֶרֶץ הִרְאָךָ
אֶת אִשׁוּ הַגְּדוּלָּה וּדְבָרָיו שֶׁמַּעַתַּת מֵתוֹךְ הָאֵשׁ. וּמַהִי גְדוּלָּה? וּמַאֲלוּ הֵיטָה
יּוֹצֵא דְבוּר מֵתוֹךְ הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר וּדְבָרָיו שֶׁמַּעַתַּת מֵתוֹךְ הָאֵשׁ.

וּמָה (שם) וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוֹלָתִי קוֹל? כִּמוֹ שֶׁאֵמֶר לָהֶם מִשֶּׁה
לְיִשְׂרָאֵל (שם) כִּי לֹא רֹאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה. תְּמוּנָה, וְלֹא כָּל תְּמוּנָה.
מִשָּׁל לְמָה הַדְּבָר דּוּמָה? לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה עוֹמֵד עַל עֲבָדָיו מְעַטֵּף בְּכִסּוֹת
לְבָנָה, לֹא דִי לְאֵימַת הַמְּלָךְ שֶׁיִּסְתַּכְּלוּ בְּלִבוֹשָׁיו, וְעוֹד רְחוּק הִיָּה
הַמְּלָךְ וְשִׁמְעוּ קוֹלוֹ, יְכוֹלִין לְרְאוֹת גְּרוֹנוֹ? אִמְרַתָּ לֹא. הֲרִי לְמַדָּת
שֶׁרְאוּ תְמוּנָה וְלֹא כָּל תְּמוּנָה, וְהִינּוּ שֶׁכָּתוּב, וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רוֹאִים
זוֹלָתִי קוֹל. וְכָתוּב (שם) קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם שֹׁמְעִים.

פְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר, וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֶת, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שׁוֹמְעִים. הֲאֵל כִּיצַד? בַּתְּחִלָּה רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת. וּמָה רָאוּ? שִׁבְעָה קוֹלוֹת שָׁאֵמַר דָּוִד, וְלִסּוּף שָׁמְעוּ הַדְּבָר יוֹצֵא מִבֵּין כָּלֶם. וְהָרִי הֵם עֲשָׂרָה. שְׁחַכְמִים אָמְרוּ שֶׁכָּל הָאֲמִירוֹת כְּמִלָּה אַחַת, כֵּן כֵּלֵן כְּמִלָּה אַחַת נֶאֱמְרוּ. וְהָיוּ שִׁבְעָה מֵאֲמָרוֹת בְּשִׁבְעָה קוֹלוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שׁוֹמְעִים וְתִמְוֹנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוֹלָתִי קוֹל. הָרִי לְמִדַּת שְׁכָלֶם כְּאֶחָד מִדְּבוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ. וּבַעֲבוּר שְׁלֵא יִטְעוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר, אַחֲרַיִם יַעֲזְרוּהוּ מִן הַמְּלֹאכִים, אִף קוֹלוֹ לְבַדּוֹ לֹא יוּכַל לְהִיּוֹת חֲזַק כָּל כֶּף, בַּעֲבוּר כֶּף חֲזַר וּכְלָלֶם.

דְּבָר אַחֵר, שְׁלֵא יֹאמְרוּ הָעוֹלָם, הוֹאִיל וְהֵם עֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת לַעֲשָׂרָה מְלֹאכִים, שָׁמָּא לֹא יוּכְלוּ לְדַבֵּר עַל פִּיהָ אֶחָד, כְּתוּב בּוֹ "אֲנָכִי", וְכָלֵל כָּל הָעֲשָׂרָה. וּמָה הָעֲשָׂרָה מְלֹכִים? שִׁבְעָה קוֹלוֹת וּשְׁלֹשָׁה מֵאֲמָרִים. וּמָה אוֹמְרִים? שְׁכָתוּב (דְּבָרִים כו) וַיִּי הָאֲמִירָךְ הַיּוֹם. וּמָה הַשְּׁלֹשָׁה? שְׁכָתוּב (מְשָׁלִי ד) רֵאשִׁית חֲכָמָה קָנָה חֲכָמָה וּבְכָל קִנְיָנָךְ קָנָה בֵּינָה. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב לב) וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תְּבִינָם. נִשְׁמַתוֹ שֶׁל שְׁדֵי, הִיא תְּבִינָם. שְׁלִישִׁית מָה הִיְתָה? כְּמוֹ שָׁאֵמַר לוֹ אוֹתוֹ גִּבּוֹר זָקֵן לְאוֹתוֹ תִּינוּק, בְּמַפְּלֵא מַמְּךָ אֵל תִּדְרֹשׁ וּבְמַכְסֵה מַמְּךָ אֵל תִּחְקֹר. בְּמָה שֶׁהָרִשִׁיתִיךָ הַתְּבוּנָן, אֵינִן לָךְ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת.

שְׁנִינּוּ, (מְשָׁלִי כה) כְּבֹד אֱלֹהִים הִסְתַּר דְּבָר. מָה הַדְּבָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט) רֵאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת. (מְשָׁלִי כה) וּכְבֹד מְלֹכִים חֲקֹר דְּבָר. מָה הַדְּבָר? שְׁכָתוּב (שם) דְּבָר דְּבָר עַל אִפְנֵיו. אֵל תִּקְרִי אִפְנֵיו, אֵלָּא אוֹפְנִיו: (עַד כֹּאן מֵהַשְּׁמִטוֹת)

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, רֵאשִׁי הָעַם לְבָדֶם, רֵאשִׁי הַשְּׁבָטִים לְבָדֶם. הַנְּקֻבוֹת לְבָדָן. חֲמֵשׁ דְּרָגוֹת לְיָמִין, וְחֲמֵשׁ דְּרָגוֹת לְשְׂמָאל. זֶהוּ שְׁכָתוּב (דְּבָרִים כט) אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם כָּלְכֶם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם רֵאשִׁיכֶם שְׁבָטֵיכֶם זְקִנֵיכֶם וְשׁוֹטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ וְגו'. הָרִי חֲמֵשׁ דְּרָגוֹת לְיָמִין. וְחֲמֵשׁ דְּרָגוֹת לְשְׂמָאל מָה הֵן? הֵינּוּ שְׁכָתוּב טַפְּכֶם, נְשִׁיכֶם, וְגִרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבִּי מַחֲטָב עֲצִיף, עַד שֶׁאֵב מִימֶיךָ. הָרִי חֲמֵשׁ דְּרָגוֹת לְשְׂמָאל.

כָּל הַדְּרָגוֹת הַתְּתַקְּנוּ כְּמוֹ שֶׁלְמַעְלָה. כְּנִגְדֶם יִרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל יִרְשֵׁת עוֹלָמִים, עֲשׂוּר אֲמִירוֹת, שְׁבָהֵן תְּלוּיּוֹת כָּל הַמְּצוּוֹת וְכָל הַזְּכִיּוֹת וְכָל יִרְשֵׁת נַחְלָה, שֶׁהֵם הַחֲלֵק הַטוֹב שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

שְׁנֵינוּ, בְּאוֹתָהּ הַשְּׁעָה שֶׁהַתְּגִלָּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּהַר
 סִינַי, הָיוּ רוֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל כְּמִי שְׂרוּאָה אֹר בַּעֲשָׂשִׁית,
 וּמֵאוֹתוֹ אֹר הָיָה רוֹאָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵה שֶׁלֹּא רָאָה יַחְזִקָאֵל הַנְּבִיא.
 מָה הַטַּעַם? מִשּׁוֹם שְׂאוֹתֶם קוֹלוֹת עֲלִיוֹנִים הַתְּגִלוּ (נַחֲקִיקוּ) בְּאֶחָד, כְּמוֹ
 שְׂאֵמְרֵנוּ, שְׂכָתוֹב וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. אֲבָל בִּיחְזִקָאֵל,
 הַשְּׂכִינָה נִגְלָתָה בְּמִרְכְּבוֹתֶיהָ וְלֹא יוֹתֵר, וְהָיָה רוֹאָה כְּמִי שְׂרוּאָה אַחַר
 כְּתָלִים רַבִּים.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲשֶׁרִי חָלְקוּ שֶׁל מֹשֶׁה, שְׂכָתוֹב בּוּ וַיֵּרֵד ה' עַל הַר
 סִינַי וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה. אֲשֶׁרִי דוֹרוֹ, שְׂכָתוֹב בּוּ וַיֵּרֵד ה' לְעֵינַי כָּל
 הָעַם עַל הַר סִינַי.

בֵּא וְרֹאָה, כְּתוֹב מִימֵינוּ אֵשׁ דַּת לְמוֹ, שְׁהָרִי מִימִין הַתְּגִלָּה מֵה
 שֶׁהַתְּגִלָּה. מֵה בֵּין זֶה לְזֶה? אָמַר רַבִּי יוֹסִי, כֶּאֱנָן בְּסִינַי – רֹאשׁ
 וּגּוֹף הַמֶּלֶךְ, שְׂכָתוֹב (שְׂמוּאֵל-ב כב) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֵד. וּבְמִקּוֹם שֵׁישׁ רֹאשׁ
 יֵשׁ גּוֹף. אֲבָל בִּיחְזִקָאֵל כְּתוֹב וַתְּהִי עָלָיו שֵׁם יָד ה', שֶׁהַתְּגִלָּתָה הָיָה
 וְלֹא הַגּוֹף. וְשְׁנֵינוּ, אֲפֹלוּ בְיָד, יָד ה' עֲלִיוֹנָה, יָד ה' תַּחְתּוֹנָה.

בֵּא וְרֹאָה, כְּתוֹב נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶרְאָה מִרְאֵת אֱלֹהִים. מִרְאֵת כְּתוֹב
 חֶסֶר, לְהִרְאוֹת שְׂבִשְׁבִיל הַשְּׂכִינָה זֶה נֹאמַר, שְׁהָרִי וְאֶרְאָה מִרְאֵת
 חֶסֶר, מִרְאֵה אֶחָד. אָמַר רַבִּי יִיסָא, וְכִי שְׂכִינָה לֹא הַכֹּל? אָמַר רַבִּי
 יוֹסִי, לֹא דוֹמָה רֹאשׁ הַמֶּלֶךְ לְרַגְלֵי הַמֶּלֶךְ, אֵף עַל גַּב שֶׁהַכֹּל נִמְצָא
 בְּגוֹף הַמֶּלֶךְ.

בֵּא וְרֹאָה, בִּישְׁעֶיהֶו כְּתוֹב (ישעיהו ו) וְאֶרְאֵ אֶת ה'. בִּיחְזִקָאֵל כְּתוֹב
 וְאֶרְאָה מִרְאֵת אֱלֹהִים. כֶּאֱנָן אֶת, שֵׁם מִרְאֵת. מֵה שְׂרָאָה זֶה – רָאָה
 זֶה. אֲשֶׁרִי חָלְקוּ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁלֹּא הָיָה נְבִיא נֹאמֵן שָׁלֵם כְּמוֹתוֹ.

וְאֶרְאֵ אֶת ה', אֶת דּוֹקָא. וְאֶרְאָה מִרְאֵת אֱלֹהִים, מִרְאֵת דּוֹקָא. וּבְדַרְגָּה
 אַחַת הָיוּ. אִם כֶּן, אִז לְמָה לֹא פִרַשׁ יִשְׁעֶיהָ כָּל זֶה? אָמַר רַבִּי
 יוֹסִי, זֶה כָּלֵל וְזֶה פִרַשׁ. מֵה הַטַּעַם יַחְזִקָאֵל פִּרַשׁ אֶת כָּל זֶה? אֲלֵא
 הַכֹּל הַצְּטָרְךָ בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, שִׁדְעוּ אֶת הַחֲבֵה שְׂחַבֵּב אוֹתֶם הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, שֶׁשְׂכִינָתוֹ וּמִרְכְּבוֹתָיו כְּאוֹ לְדוֹר בִּינֵיהֶם בְּגִלוֹת.

אָמַר רַבִּי חֲזִיא, בְּאֶרְץ כְּשָׂדִים? וְהָרִי כְּתוֹב (ישעיהו כג) הֲן אֶרְץ כְּשָׂדִים
 זֶה הָעַם לֹא הָיָה. לְמָה הַתְּגִלָּתָה שֵׁם שְׂכִינָה? אִם תֹּאמַר בְּשִׁבִיל
 יִשְׂרָאֵל – הָיָה טוֹב שֶׁתִּשְׂרָה שְׂכִינָה בְּתוֹכֶם וְלֹא תִתְגַּלֶּה. אֲלֵא כֶּן
 שְׁנֵינוּ, אִם לֹא הָיָה נְגִלִית, לֹא הָיוּ יוֹדְעִים.

וְזֶה שֶׁהִתְגַּלְתָּהּ, מֵהַ כָּתוּב? עַל נֶהַר כָּבֵד. עַל הַמַּיִם. בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִטְמָא וְלֹא שׁוֹרָה טְמֵאָה. וְאוֹתוֹ נֶהַר הָיָה אֶחָד מֵאַרְבַּעַת נֶהָרוֹת שְׂוִיָּצָאִים מִגֵּן עֵדֶן, שֶׁכָּתוּב עַל נֶהַר כָּבֵד. מֵהַ זֶה כָּבֵד? שֶׁכָּבֵד הָיָה מִמָּקוֹם שֶׁשְׂכִינָה שׁוֹרָה עָלָיו, וְכָתוּב וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד ה', שָׁם וְלֹא בְּמָקוֹם אֲחֵר.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא, כָּתוּב וּמִתּוֹכָהּ דְּמִוֹת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מֵרְאִיָּהֶן דְּמִוֹת אָדָם לְהִנָּה. שְׁנִינּוּ, בְּסוּד עֲלִיּוֹן אַרְבַּע חַיּוֹת יֵשׁ שֶׁהֵן לְפָנַי וּלְפָנִים הַהֵיכָל הַקָּדוֹשׁ, וְהֵן רֵאשׁוֹנוֹת, הַעֲתִיקִים מֵהַעֲתִיק הַקָּדוֹשׁ, כָּלֵל הַשֵּׁם הָעֲלִיּוֹן. וַיִּחְזַקְאֵל רָאָה דְּמִוֹת הַמְּרַכְבוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שֶׁהָרִי הוּא רָאָה מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה מְאִיר כָּל כַּף. שְׁנִינּוּ, כְּמוֹ שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ לְמִטָּה מֵהֶם, וְכֵן בְּכָל הָעוֹלָמוֹת כָּלֵם אַחֲזוּיִם זֶה בְּזֶה וְזֶה בְּזֶה.

וְאִם תֹּאמַר שֶׁהוּא רָאָה יוֹתֵר לְמַעְלָה - שְׁנִינּוּ, מִשֶּׁה רָאָה בְּאַסְפֵּקֶלְרֵיהָ שְׁמַאֲרָה, וְכָל הַנְּבִיאִים לֹא רָאוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ אַסְפֵּקֶלְרֵיהָ שְׁאִינָה מְאִירָה, שֶׁכָּתוּב וְאַרְאָה מִרְאֵת אֱלֹהִים. וְכָתוּב (בְּמִדְבָר יב) אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה' בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֶתְוַדַּע וְגו' לֹא כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה וְגו', וְכָתוּב פֶּה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, בֵּא וְרָאָה שְׁכָל הַנְּבִיאִים כָּלֵם לְגִבּוֹ כְּנִקְבָה לְגִבּוֹ הַזֵּכֶר, שֶׁכָּתוּב פֶּה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוּ וּמִרְאָה. וְלִשְׂאֵר הַנְּבִיאִים (כְּתוּב בְּמִרְאֹת, וּלְמִשָּׁה - ה') בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֶתְוַדַּע, בְּמִרְאָה וְלֹא מִרְאֹת. כָּל שְׂכָן יִחְזַקְאֵל, שֶׁאַפְלוּ מִרְאָה לֹא כָתוּב בּוּ, אֶלָּא מִרְאֵת חֶסֶד, וְכָל שְׂכָן שֶׁכָּתוּב בְּמִשָּׁה וְלֹא בְּחִידוֹת, אֶלָּא כָל דְּבָר עַל בְּרִיּוֹ. אֲשֶׁרִי הַדּוֹר שֶׁהַנְּבִיא הַזֶּה שְׂרוּי בְּתוֹכֶם.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, פָּנִים בְּפָנִים רָאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זֵיו כְּבוֹד מְלָכָם, (שֶׁל רְבוּנָם) וְלֹא הָיוּ בָהֶם סוּמִיִּם וְחִגְרִים וְקִטְעִים וְחִרְשִׁים. סוּמִיִּם - מִשְׁמַע שֶׁכָּתוּב וְכָל הָעָם רֵאִים. חִגְרִים - שֶׁכָּתוּב וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחְתִּית הַהָר. קִטְעִים וְחִרְשִׁים - נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. וְלַעֲתִיד לְבֹא כָתוּב (יִשְׁעִיהָ לָהּ) אָז יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסַח וְתָרַן לְשׁוֹן אֱלֹם.

וַיִּדְבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאִמְרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה פִּתַּח, (תְּהִלִּים קו) מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת ה' יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. בְּכִמָּה דְרָכִים הָעֵינָה הַתּוֹרָה בְּאָדָם שֶׁלֹּא יִחְטָא לְפָנָי רְבוּנוֹ. בְּכִמָּה דְרָכִים נִתְּנָה לוֹ עֲצָה שֶׁלֹּא יִסְטֶה מִדְרָכָיו יְמִין וּשְׂמָאל. בְּכִמָּה דְרָכִים נִתְּנָה לוֹ עֲצָה אֵיךְ יָשׁוּב לְפָנָי רְבוּנוֹ וַיִּמְחַל לוֹ.

שְׁשִׁינּוּ, שש מאות ושלשה עשר מיני עצה נתנה תורה לאדם להיות שלם ברבונו, משום שרבונו רוצה להיטיב לו בעולם הזה ולעולם הבא, ויותר לעולם הבא, שהרי שנינו, כל מה ששלים הקדוש ברוך הוא לאדם – מאותן טובות שזוכה בהם לעולם הבא השתלם בהם. מה הטעם? משום שהעולם הבא הוא של הקדוש ברוך הוא. (ואם תאמר שהעולם הזה אינו שלו אלא)

וְכִי שְׁשִׁינּוּ, העולם הזה כנגד העולם הבא אינו אלא כפרוודור לטרקלין. (משום כך העולם הבא הוא של הקדוש ברוך הוא) וכשזוכה אותו הצדיק – בשלו הוא זוכה. ששנינו, כתוב (דברים ב) ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו. מה הטעם? משום שה' הוא נחלתו. אשרי חלקו מי שזוכה לחלק ירשה עליון זה. זוכה בה בעולם הזה, ובבית של העולם הזה. כך בעולם הבא ובבית העליון הקדוש, שכתוב (ישעיה נו) ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם. אשרי חלקו של אותו צדיק שמדורו עם המלך בביתו.

רבי שמעון אמר, אשרי חלקו של אותו צדיק שזוכה לזה, שכתוב (ישעיה נח) אז תתענג על ה'. לא כתוב עם ה', אלא על ה'. מה זה על ה'? מקום שעליונים ותחתונים נמשכים ממנו ותאבים לאותו מקום, שכתוב (תהלים קכא) מאין יבא עזרי. וכתוב (דניאל ז) ועד עתיק הימים מגיע ולפניו הקריבוהו. ותשוקת וענג הצדיקים להסתכל לאותו זיו, שכל זיו יוצא ממנו, וממנו נמשכים כל אותם הכתרים.

עוד אמר רבי שמעון, שנינו בפסוק זה אז תתענג על ה', בסוף הפסוק מה כתוב? והרכבתיך על במתי ארץ, על אותו מקום שנקרא במתי ארץ, הוא למעלה מהארץ הזו. ואותו מקום שנקרא במתי ארץ, הינו שמים, והינו שכתוב על במתי ארץ.

על ה' – אמר רבי אבא, לא כתוב אז תשב, אלא אז תתענג על ה', הינו שמים, שכתוב (תהלים נז) רומה על השמים אלהים. והרכבתיך על במתי ארץ, הינו ארץ החיים, ממשמע שכתוב על במתי, להכליל ציון וירושלים שנקראו במתי ארץ, והינו שמים שלמעלה וארץ שלמעלה. והדבר שאמר רבי שמעון כך הוא, והכל אחד, שכתוב ועד עתיק הימים מגיע וגו', וכל הדברים הללו עולים למקום אחד.

אמר רבי אבא לרבי שמעון, יאמר לי מורי, פסוק זה כלו במה בארנו אותו, שכתוב אז תתענג על ה' והרפכתיו על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך? אמר לו, הרי הכל נאמר כבר, שתפנוק ועדון על ה' כתוב, מקום שהוא למעלה, וכתוב ועד עתיק הימים מגיע. על במתי ארץ, כמו שנתבאר.

והאכלתיך נחלת יעקב אביך, כמו שכתוב (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו', והינו נחלת יעקב. והברכה שברך יצחק את יעקב, על השמים הללו הוא אמר, וברכו בברכה, שעתידים בני יעקב, להחיות באותו טל לעתיד לבא, שכתוב ויתן לך האלהים, לך ולא לאחר. מטל השמים, שבו עתידים המתים להחיות לעתיד לבא. שיוצא מהעתיק לזעיר אנפין ושורה בשמים הללו. התבונן רבי אבא ואמר, עכשו נשמע הכל, ונמצאת ברכת יצחק עליונה ממה שחשבתי.

שנינו, מי ימלל גבורת ה'. מי ימלל? מי ידבר הנה צריך להיות! אמר רבי חייא, כמו שנאמר (דברים כג) וקטפת מלילת בידך. גבורת ה', שרבים הם ויוצאים מגבורה אחת. ושנינו, גבורה עליונה אחת, עטרת העטרות, מתעטרת, ויוצאים ממנה חמשים שערים, מהם ימינה ומהם שמאלה, וכל אחת נקראת גבורה, וכל אחת ואחת מתעטרת באורות של חקיקות גבוהות, וכלם נקראות גבורות ה'.

אמר רבי חייא, גבורת ה' חסר כתוב, שהרי כלם כלולים בזה. ישמיע כל תהלתו – זוהי שכינת זיו כבוד הקדוש ברוך הוא, שכתוב ותהלתו מלאה הארץ.

אמר רבי שמעון, כתוב (בראשית ב) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן וגו', שם האחד פישון וגו'. הרי אלה נקראים בשמות, וארבעה הללו מאותו נהר שיוצא הם נמשכים. מה שם אותו הנהר שיוצא? אמר רבי שמעון, שמו יובל, שכתוב (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו, וכתוב ולא ימיש מעשות פרי. מה הטעם לא ימיש? משום שעל יובל ישלח שרשיו. ועל זה כתוב (ישעיה נח) וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. ומשום כך כתוב יצא, יוצא ואינו פוסק.

שנינו, אמר רבי שמעון, כתוב וידבר אלהים את כל הדברים וגו'. וידבר, כדי להכריז דברים. ששנינו, בשעה שהתגלה הקדוש

ברוך הוא והתחיל לדבר, עליונים ותחתונים התחלחלו, ויצאו
נשמותיהם של ישראל.

ושנינו, אותו דבור היה טס מלמעלה למטה, ונחקק בארבע רוחות
העולם ועולה ויורד. כשעולה, נשאב מהרי אפרסמון זה,
ונשאב באותו טל שלמעלה וסוכב סביב ישראל, ושבה בהם
נשמתם, וסוכב ונחקק במקומו בלוחות אבן. וכן כל מלה ומלה.
אמר רבי שמעון, כל מלה ומלה היתה מלאה בכל אותם טעמים,
בכל אותם דברי גזרות, שכר וענשים, סודות וסתרים כאוצר
(כצנצנת) זה שמלא מן הכל.

ובשעה שהיה יוצא אותו הדבור, נראה אחד. וכשהיה נחקק
במקומו, נראו באותו הדבור שבעים ענפים שנכנסים
לתוכה, וחמשים כתרים חסר אחד מצד זה, וחמשים חסר אחד
מצד האחר, כמו הפטיש הזה בזמן שהוא מכה בסלע, כמו
שנאמר (ירמיה כג) וכפטיש יפוצץ סלע. והיו כל ישראל רואים עין
בעין והיו שמחים.

וכל הדורות האחרונים הזדמנו לשם, וכלם קבלו תורה בהר סיני,
שכתוב (דברים כט) כי את אשר ישנו פה וגו' ואת אשר איננו
פה עמנו היום. וכלם כל אחד ואחד פראוי לו, וכלם רואים
ומקבלים דברים.

אלהים - זו גבורה. את - שנכלל בימין, כמו ששנינו את השמים
שהוא ימין, ואת הארץ שהוא שמאל, שכתוב (ישעיה מח) אף
די יסדה ארץ וימיני טפחה שמים. וימין זה הוא את. כל - לכלל את
כל שאר הכתרים. הדברים - מתקשרים זה בזה. האלה - כל אותם
טעמים, כל אותם סודות, כל אותם סתרים, גזרות וענשים.

לאמר - להיות ירשה לכל, שכתוב (דברים לג) תורה צוה לנו משה
מורשה וגו'. שאם תאמר, לגלות מה שלא הצטרף לגלות
לכל אדם - כתוב אנכי ה' אלהיך. כמו שאני טמיר ונסתר, כך יהיו
הדברים הללו טמירים ונסתרים בלבך.

דבר אחר וידבר אלהים - אחד. את כל הדברים האלה לאמר - הרי
חמש דרגות אחרות. רבי יהודה אמר, וידבר אלהים - גבורה.
את - ימין. כל - זה וזה (האלה - אותם שנתגלו, שכתוב וכל העם ראים את הקולות.

דבר אחר, כל -). אמר רבי יצחק, לכלל את אברהם, שכתוב וה' ברוך את אברהם בכל.

הדברים - לכלל שאר הפתרים המכסים. האלה - אלו שהתגלו, וכתוב וכל העם ראים את הקולת. לאמר - זהו שכתוב (משלי יב) אשת חיל עטרת בעלה. וכתוב (ירמיה ג) לאמר הן ישלח איש את אשתו.

אמר רבי יצחק, למה נתנה תורה באש וחסכה, שכתוב וההר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל. שכל מי שישתדל בתורה, ינצל מאש אחרת של הגיהנם ומהחשך שמחשיכים כל שאר העמים לישראל, שבזכות אברהם נצלו ישראל מאש הגיהנם.

ושנינו, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, כל זמן שבניך ישתדלו בתורה, הם ינצלו מאלה, ואם לא - הרי אש הגיהנם תשלט בהם וישתעבדו בין העמים. אמר לו, בשני קשרים לא יקומו הדברים, אלא אם נוח לפניך - שינצלו מאש הגיהנם, וישתעבדו בין העמים עד שישובו אליך. אמר לו, יפה זה ודאי. זהו שכתוב (דברים לב) אם לא פי צורם מכרם. מיהו צורם? זהו אברהם, שכתוב (ירמיה ג) הביטו אל צור חצבתם. וה' הסגירם - זה הקדוש ברוך הוא שהסכים על ידו.

אמר רבי יהודה, מיום שיצאו ישראל ממצרים עד היום שנתנה בו תורה היו חמשים יום, מה הטעם? אמר רבי יהודה, משום אותן שנות היובל, שכתוב (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים שנה. **ושנינו**, אמר רבי שמעון, אותו היובל הוציא את ישראל ממצרים. ואם תאמר שיובל ממש, אלא מצד היובל זה היה, ומצד היובל התעורר דין על המצרים, ולכן חמשים אלה היו של היובל. **ושנינו**, כנגד זה חמשים פעמים נאמר ונזכר בתורה הנהגות מצרים, וכלם הם שבחים: אשר הוצאתיך. ויצאך. כי ביד חזקה הוציאך. וכל הפעמים הם חמשים, ולא יותר. משום שהכל התעטר ביובל. ומצד היובל הכל בא. ולכן תורה שבאה מגבורה התעטרה בימין, שכתוב (דברים לג) כי מימינו אש דת למו. ושנינו, חמשה קולות היו, וכלם נראו בהם ונכללו בהם והתעטרו בהם.

אמר רבי שמעון, באותו זמן שקבלו ישראל תורה, היובל הזה עטר בעטרתו את הקדוש ברוך הוא כמלך שהתעטר בתוך חילו,

שְׁכֶתוֹב (שיר ג) צְאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלְחָה שְׁלֵמָה בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה
לוֹ אִמּוֹ. מִי זֶה אִמּוֹ? זֶה הַיּוֹבֵל, וְהַיּוֹבֵל הַתְּעַטֵּר בְּשִׁמְחָה בְּאַהֲבָה
בְּשִׁלְמוֹת, שְׁכֶתוֹב (תהלים קיג) אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה. מִי זֶה אִם הַבָּנִים? אָמַר
רַבִּי שְׂמֵעוֹן, זֶה הַיּוֹבֵל.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עַל זֶה כְּתוּב (משלי כג) יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמְךָ וְתִגַּל
יּוֹלְדֶתְךָ. מִי זֶה אָבִיךָ וְאִמְךָ? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרוֹהָ
בְּסִפְרָא דְצְנִיעוּתָא, שְׁכֶתוֹב עֲרוֹת אָבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה. אוֹי
לְמִי שְׂמַגְלֶה עֲרוֹתָם.

שְׁנִינּוּ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּשַׁעָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַתְּגַלֶּה בְּהַר
סִינִי, הַזְּדַעְזַע הָהָר, וּבְשַׁעָה שֶׁסִּינִי הַזְּדַעְזַע, כָּל שְׂאָר הָרֵי
הָעוֹלָם הַזְּדַעְזַעוּ וְהָיוּ עוֹלִים וְיוֹרְדִים, עַד שֶׁהוֹשִׁיט הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
יְדוּ עֲלֵיהֶם וְהִתִּישְׁבוּ, וְקוֹל יוֹצֵא וּמְכַרִּיז, (תהלים קיד) מַה לָּךְ הַיָּם כִּי
תִנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר, הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים וְגוֹ'.

וְהֵם שָׁבִים וְאוֹמְרִים, מִלְּפָנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִלְּפָנֵי
אֲדוֹן – זֶה הָאֵם, שְׁכֶתוֹב אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה. חוֹלֵי אֶרֶץ – זֶה הָאֵם
הַתְּחַתּוֹנָה. מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב – זֶהוּ הָאָב, שְׁכֶתוֹב בְּנֵי כְּרִי יִשְׂרָאֵל.
וְעַל זֶה כְּתוּב בְּעֵטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ אִמּוֹ.

מַה זֶה בְּעֵטְרָה? אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּכֶתוּב (שמואל א-א כג) וְשִׂאוֹל וְאֲנָשָׁיו
עֵטְרִים אֶל דָּוִד. מִשּׁוֹם שֶׁמִּתְעַטֵּר בְּלֶבֶן וּבְאָדָם וּבִירֹק, בְּכָל
הַגְּוִנִים שְׁכָלָם כְּלוּלִים בּוֹ וּמְקַפִּים בּוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּעֵטְרָה
שְׁעֵטְרָה לוֹ אִמּוֹ, מִי זֶה הָעֵטְרָה? שְׁכֶתוֹב (ישעיה מט) יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ
אֶתְפָּאֵר, וְכֶתוּב (שם ס) וּבֵית תְּפָאֲרָתִי אֶפְאֵר.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, תּוֹרָה נִתְּנָה בְּאֵשׁ שְׁחִירָה עַל גְּבֵי אֵשׁ לְבֹנָה, לְכָלֵל
יְמִין בְּשִׂמְאֵל, וּשְׂמֵאֵל שְׁחִיזָר לְהִיּוֹת יְמִין, שְׁכֶתוֹב מִיְמִינוֹ אֵשׁ
דֵּת לְמוֹ.

אָמַר רַבִּי אָבָא, בְּשַׁעָה שֶׁעֲשָׂן שֶׁל סִינִי הָיָה יוֹצֵא, עוֹלָה אֵשׁ,
וּמִתְעַטֵּר בְּאוֹתוֹ עֲשָׂן בְּגִלְוֵי כְּאֶשְׁכּוֹל הַזֶּה, וְעוֹלָה וְיוֹרֵד, וְכָל
הַרְיָחוֹת וְהַבְּשָׂמִים שֶׁל גֵּן עֵדֵן הָיָה מְעֵלָה אוֹתוֹ עֲשָׂן בְּמִרְאֵה שֶׁל לְבָן
וְאָדָם וְשָׁחַר. זֶהוּ שְׁכֶתוֹב (שיר ג) מְקַטְרֵת מִרְ וּלְבֹנָה מִכָּל אֲבָקָת רוּכָל.

אוֹתוֹ עֲשָׂן מָה הָיָה? אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׂכִינָה שְׂנַגְלָתָה לְשֵׁם, שְׂנַגְאָמַר
מִי זֹאת עֵלָה מִן הַמְּדַבֵּר כְּתִמְרוֹת עֲשָׂן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לְמָה

לך כל זה, הרי פסוק שלם הוא, שכתוב והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן. אשרי העם שראו את זה וידעו את זה.

אמר רבי חייא, כשנחקקו האותיות בלוחות האבן, היו נראים משני צדדים – מצד זה ומצד זה, והלוחות היו מאבן סנפירינון, ונחקקו ונתכסו באש לבנה, והאותיות היו מאש שחרה, וחקוקים בשני צדדים – מצד זה ומצד זה.

אמר רבי אבא, הלוחות היו בעיניהם, והאותיות היו טסות ונראות בשני סוגי אש – אש לבנה ואש שחרה, להראות כאחד ימין ושמאל, שכתוב (משלי ג) ארך ימים בימינה בשמאלה וגו'. והרי כתוב מימינו אש דת למו. אלא מצד הגבורה זה היה, ונכללת בימין. ולכן אש לבנה ואש שחרה.

שנינו, כתוב (שמות לב) והלחת מעשה אלהים המה וגו'. (מעשה אלהים ודא) **אמר** רבי יהודה, כתוב והלחת, אחד. שנים היו ונראים אחד. ועשר אמירות חקוקות בהם, חמש כלולות בחמש, להיות הכל ימין. מעשה אלהים המה ודאי.

רבי יצחק אמר, של סנפירינון היו, ושתי אבנים היו, והאבנים היו סתומות. נשב הקדוש ברוך הוא ברוח, והתפשטו ונחקקו שני לוחות. רבי יהודה אמר, כעין סנפירינון היו, (שהיתה אבן טובה) משמע שכתוב מעשה אלהים המה.

אמר לו, אם כך, סנפירינון זה, שהיא אבן טובה וכבדה משאר האבנים, אינם מעשה של הקדוש ברוך הוא? אמר לו, במה בארנו מעשה אלהים המה? המה דוקא. אלא בא וראה, כתוב והלחת מעשה אלהים. הלחת כתוב, ולא כתוב והאבנים מעשה אלהים המה.

אמר רבי שמעון, הכל אחד הוא, אבל שני הלוחות הללו, עד שלא נברא העולם היו, ונתעלו מערב שבת, ועשה אותם הקדוש ברוך הוא, ומעשיו היו.

ממה הם נעשו? שנינו, מאותו הטל העליון ששופע מן העתיק הקדוש. וכששופע ונמשך לשדה התפוחים הקדושים, נטל הקדוש ברוך הוא שתי טפות כפור מהם ונגלדו, ונעשו שתי אבנים יקרות. נשב בהן, והתפשטו לשני לוחות. זהו שכתוב מעשה אלהים

הָמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא, כְּמוֹ שִׁכְתוּב (שמות לב) כְּתוּבִים
בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים.

שְׁנֵינּוּ, אֶצְבַּע אֱלֹהִים – אוֹתָהּ אֶצְבַּע עוֹלָה לַעֲשֶׂרָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא. וְכָל אֶצְבַּע וְאֶצְבַּע עוֹלָה לַעֲשֶׂרָה, עַד
שֶׁנַּעֲשִׂית יַד שְׁלֹמֶה, שִׁכְתוּב (שמות יד) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, חֲרוּת עַל הַלְחַת – נִקּוּבִים הָיוּ הָאֲבָנִים וְנִרְאוּ מִשְׁנֵי
צְדָדִים, חֲרוּת חֲקִיקָה שֶׁל חֲקִיקוֹת. אָמַר רַבִּי אֲבָא, מִצַּד זֶה
נִרְאָה הַצַּד הָאֲחֵר, וְנִקְרָא מִכָּאן מֵה שִׁכְתוּב בְּצַד הָאֲחֵר.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, בְּנִס הָיוּ כְּתוּבִים, שֶׁכָּל בְּנֵי הָאָדָם הָיוּ אוֹמְרִים
וּמַעֲיָדִים שֶׁהָרִי מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא וְדָאִי, שֶׁהָרִי כָּל בְּנֵי הָעוֹלָם
לֹא יָכֻלוּ לְדַעַת אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ.

לְדַעַתְם שֶׁל הָאוֹמְרִים נִקּוּבִים הָיוּ, הָאֵם כְּתוּב בְּלַחַת? עַל
הַלְחַת כְּתוּב. אֲלֹא כִּךָ שְׁנֵינּוּ, חֲמִשָּׁה קוֹלוֹת הֵם לְיָמִין
וְחֲמִשָּׁה לְשְׂמָאל, וְאוֹתָם שֶׁל הַשְּׂמָאל כְּלוּלִים בְּיָמִין. וּמִהֵימִין נִרְאוּ
אוֹתָם שְׁבַשְׂמָאל, וְכָאן הַכֹּל הוּא יָמִין, וְנִכְלְלוּ אֵלֶּה בְּאֵלֶּה, מֵה שֶׁהָיָה
בְּצַד זֶה נִרְאָה לְצַד הָאֲחֵר, וְקוֹרְאִים אֶת אוֹתָם הָאוֹתִיּוֹת. שֶׁהָרִי שְׁנֵינּוּ,
הַשְּׂמָאל הִפְךָ לְהִיּוֹת יָמִין, שִׁכְתוּב מִיָּמִינוּ אֲשֶׁר דָּת לָמוּ, וּמִשּׁוּם כִּךָ
מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא וְדָאִי.

הַכִּי צַד? מֵה שֶׁהָיָה בְּצַד הַזֶּה הָיָה קוֹרָא בְּזֶה, אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ.
וּמִהֵאוֹתִיּוֹת הִלְלוּ הָיָה רוֹאָה וְקוֹרָא לֹא תִרְצַח. הָיָה קוֹרָא
לֹא יִהְיֶה לְךָ, וְהָיָה רוֹאָה וְקוֹרָא לֹא תִנְאַף. וְהָיָה קוֹרָא לֹא תִשָּׂא אֶת
שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא. וְהָיָה רוֹאָה וְקוֹרָא לֹא תִגְנוֹב. וְהַכֹּל מִצַּד זֶה. וְכִךָ
לְכֻלָּם, וְאִזּוּ מִצַּד הָאֲחֵר, וְכֻלָּם כְּלוּלִים זֶה בְּזֶה כְּגוֹן זֶה. זֶהוּ שִׁכְתוּב
(שם לג) מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא. מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא וְדָאִי.

וַיֵּרֶד מִשָּׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מֵהִי הָאֲמִירָה הַזֹּאת
שִׁכְתוּב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, וְלֹא כְּתוּב מֵה אָמַר? אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בֹּא
וּרְאֵה, דְּרָךְ הָעוֹלָם הוּא, כְּשֶׁבָּאָה שְׂמִיחָה לְאָדָם אוּ כְּשֶׁבָּא צַעַר –
כְּשֶׁעֲדִין לֹא יוֹדַע מִמֶּנּוּ, לֹא יָכוֹל לְסַבֵּל, שֶׁהָרִי לְבוֹ פּוֹרַח לְשַׁעֲהָ.
וְכִשְׂיֹדַע מִמֶּנּוּ, עוֹמֵד בְּקִיּוּמוֹ וְיָכוֹל לְסַבֵּל. כָּל שֶׁכָּן כָּאן, (וְכָאן אֵינּוּ כִּךָ)
שֶׁהָרִי מִשָּׁה אָמַר לָהֶם כָּל מֵה שֶׁהָיָה אַחַר כִּךָ וְחִזַּק לָבָם בְּדַבְרִים, וְלֹא
יָכֻלוּ לְסַבֵּל. כָּל שֶׁכָּן אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר לָהֶם דְּבַר. וּמִשּׁוּם כִּךָ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם בְּתַחֲלָה, וְחִזַּק לָבָם, וְאַחַר כִּךָ וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם.

ועם כל זה לא יכלו לסבל, שהרי שנינו, אמר רבי יהודה אמר רבי חייא אמר רבי יוסי, כששמעו דברו של הקדוש ברוך הוא, פרחו נשמתם, ועלתה נשמתם של ישראל עד כסא כבודו להדבק שם.

אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא, וכי לחנם הייתי מאלפים שנים טרם שנברא העולם?! לחנם כתוב בה (ויקרא יז) ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם, (שמות ל) ואל בני ישראל תדבר לאמר, (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים! איפה הם בני ישראל? באותה שעה החזירה התורה את נשמות ישראל כל אחד ואחד למקומו. התורה חזקה ואחזה בנשמותיהם להחזיר אותן לישראל. זהו שכתוב (תהלים ט) תורת ה' תמימה משיבת נפש. משיבת נפש ממש.

אותם שעמדו על סוד השם והעמיקו בדברי רבי שמעון וסתרי סודותיו, והכירו וידעו את אלהי אביהם בידיעה ולא החליפו לזולתו, ולא עבדו כאותם הסתומים עיני השכל, אלו הם המבחרים

הנה מיני העבודה התחלק לשלשה חלקים, האחד העובד סתם שאינו נותן לב לדעת, אינו שומר כל מצוות התורה ומצוה, ואינו יודע שום בחינה בפאלהות אלא מכיר שיש אלוה נתן תורה לישראל וצוה שיעבדוהו, ומכלל אלו כשרי עם העובדים לתמם.

והשנית הם הפילוסופים שחשבו עמדו על עקר האלהות והשיגוהו והגשימוהו וכיוצא, ואלו המחליפים הם קרובים לעבד זולתו, אלא שלבם נכון לאמת ומעשיהם רצויים וכונתם בלתי רצויה.

והשלישית הם אותם שעמדו על סוד השם והעמיקו בדברי רבי שמעון וסתרי סודותיו, והכירו וידעו את אלהי אביהם בידיעה ולא החליפו לזולתו, ולא עבדו כאותם הסתומים עיני השכל.

והנה אלו השלישים הם המבחרים עד שאלו הם שכונו להצדיק מעשיהם על כונת בריאתם שלא נברא אדם אלא לשני ענינים אלו, הא' לעבד הב' להכיר, ואלו היודעים עמדו על שניהם עבדו והכירו, ועל שניהם אמר דוד המלך והזהיר "דע את אלהי אביך ועבדהו", היודע עובד בשלמות, והבלתי יודע עובד, אבל לא בשלמות לכך הקדים ואמר דע.

(רבינו הרמ"ק הרב משה קורדובירו, דע את אלקי אביך, ה')